

PREZIDENTO VAIDMUO GEROVĖS VALSTYBĖS KŪRIMO PROCESUOSE: LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO G. NAUSĖDOS ATVEJIS

Arvydas Guogis¹, Adomas Vincas Rakšnys²

¹*Mykolo Romerio universitetas*, ²*Mykolo Romerio universitetas, Vilniaus kolegija*

Anotacija

Straipsnyje analizuojama prezidentų veikla kuriant gerovės valstybes. Prezidentų vaidmuo šiuose procesuose neatsiejamas nuo specifinės tai šaliai būdingos politinės kultūros, moralinio pavyzdžio ir diskurso formavimo. Esminiais veiksniais, lemiančiais veiksmingą prezidento(-ės) **vaidmenį gerovės valstybės kūrimo procese**, laikytina viešoji nuomonė prezidento(-ės) atžvilgiu, jo/ jos asmeninė filosofija, aiški komunikacija, ryšiai su politinėmis partijomis. Kaip tyrimo atvejis straipsnyje pateikiamas Lietuvos Respublikos prezidento Gitano Nausėdos gerovės valstybės kūrimo tikslas, kaip pagrindinė valdymo ir socialinių teisių įgyvendinimo vizija. Jo vaidmuo kuriant gerovės valstybę svarbus dėl jo inicijuotų pasiūlymų ir pokyčių. Prezidentas ne tik deklaruoja gerovės valstybę, bet ir siūlo konkrečius sprendimus, kaip tobulinti mokestinę aplinką šalyje, gerinti socialinės apsaugos sąlygas, pritaikant aplinką neįgaliesiems, prisidedant prie lygių galimybių, etc.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: prezidentas, gerovės valstybė, socialinė politika, socialinė apsauga.

Abstract

In the article, the activities of presidents in the creation of welfare states are analysed. The main factors behind successful effectiveness in the creation of the welfare state are: public opinion towards the president, his/her individual philosophy, clear communication, and relations with political parties. The case of Gitanas Nausėda, the President of the Republic of Lithuania, with his vision of the creation of the welfare state as the main aim of governance and social rights, is presented in the article. The role of President Nausėda is significant because of the proposals and changes he has initiated. The president not only supports the welfare state, but also suggests concrete proposals for changes to the tax environment in the country, improving social security conditions and conditions for the disabled, enforcing equal opportunities, etc.

KEY WORDS: president, welfare state, social policy, social security.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v86i1.2263>

Įvadas

Gerovės valstybės reiškinys moksliniame diskurse paprastai nagrinėjamas vertinant įvairių vyriausybių funkcionavimą, jų politines programas ir įgyvendinimo principus, partijų veiklos pokyčius, makroekonominių ar viešojo valdymo reformų kontekstą, gerovės valstybės ir demokratiškosios sistemų sąsajas, gerovės populizmo ir kitų reiškinų kontekste (Palley, 2020; Jensen ir kt., 2017; Sirovátka, ir kt., 2019; Loxbo, ir kt., 2019; Van Hootegeem, ir kt., 2021). Temos aktualumą lemia tai, kad prezidento veikla, jo pagrindinės funkcijos ir kompetencijos, orientuotos į gerovės valstybės kūrimo procesus bei šioms veikloms įgyvendinti būtinas išorines

sąlygas, gana retai analizuojamos. Šių reiškinių sąsąjų analizę apsunkina tai, kad prezidentų funkcijos dėl geografinės-kultūrinės padėties ar politinės-teisinės sistemos skirtumų reikšmingai skiriasi: vienur prezidentai turi daug įgaliojimų (JAV, Prancūzijoje, Rusijoje, etc.), kitur – mažai (Vokietijoje, Šveicarijoje, Vengrijoje, etc.). Štai JAV atveju minėti tie prezidentai, kurie gerovės valstybės problematiką naudojo kaip savo rinkiminės kampanijos priemonę (B. Clinton'as, B. Obama). Kaip pagrindinė socialinės gerovės kūrimo priešprieša JAV demokratų / respublikonų partijų veikloje buvo prezidento B. Obama'os „Obamacare“ sveikatos draudimo planas, apėmęs 31 mln. JAV gyventojų (Obamacare Overview, 2017). Prezidentai minėti ir tais atvejais, kai siekė demontuoti gerovės valstybės struktūrą, tai pagrįsdami ekonominės optimizacijos poreikiu, per didelėmis socialinės ir sveikatos politikos įgyvendinimo išlaidomis (JAV prezidentas R. Reigan'as). Vals tybių prezidentų veikla neatsiejama ir nuo valstybės ekonominių aplinkybių: geri ekonominiai rodikliai ir piliečių ekonominės gerovės augimas gali reikšmingai padidinti prezidentų išrinkimo galimybes. Visgi būtina pažymėti, kad Lietuvoje ir užsienyje prezidentų funkcijos dažniausia siejamos su gynybos bei užsienio politikos klausimais. Konstitucinės teisės požiūriu, prezidento funkcijas formuojant gerovės valstybės politiką riboja vyriausybės, teismų sistemos, interesų grupių, politinių partijų, kultūrinio suderinamumo ir kiti instituciniai veiksniai. Kita vertus, prezidentas yra tam tikrų lyderio kompetencijų turintis valstybės lyderis, galintis prisidėti prie gerovės valstybės kūrimo ir iniciatyvų rezultatyvumo tiek formuojant gerovės valstybės diskursą bei telkiant pilietinę visuomenę, tiek siūlant konkrečias formavimo ir įgyvendinimo priemones (Danziger, 1998; Oh, 1978; Hacker, Pierson, 2012). Šie reiškiniai ypač aktualūs analizuojant Centrinės ir Rytų Europos valstybes, kurių gerovės valstybės supratimas gerokai skiriasi nuo Skandinavijos ar anglosaksų šalių.

Šiame straipsnyje keliama mokslinė problema: koks yra prezidento vaidmuo formuojant gerovės valstybę? Lietuvoje 2019 m. prezidento rinkimų procesai buvo unikalūs tuo, kad naujas išrinktas Lietuvos Respublikos prezidentas Gitanas Nausėda pirmasis iš Lietuvos prezidentų atkreipė dėmesį į gerovės valstybės kūrimo poreikį. Šiuo atveju būtina išsamesnė mokslinė analizė.

Keliamas tikslas – išnagrinėti esmines prezidento funkcijas, vaidmenį ir būtinas politines sąlygas formuojant gerovės valstybę, Lietuvos atvejį pateikti kaip LR prezidento G. Nausėdos gerovės valstybės vizijos įgyvendinimo galimybę.

Siekdami tikslo straipsnio autoriai taikė mokslinės literatūros analizės, sintezės, kritinės analizės ir palyginimo metodus.

1. Teorinis aspektas – gerovės valstybių problematika socialinių mokslų požiūriu

Gerovės valstybė yra ne tik terminas, bet ir konkretų turinį apibrėžiantis reiškinys. Gerovės valstybė – tai pirmiausia valstybinių ir ją papildančių nevyriausybinų bei privačių organizacijų veikla, apimanti socialinės ir sveikatos apsaugos, švietimo, būsto ir kultūros politikos sritis, kuri garantuoja bent jau vidutinio lygio socialinę kokybę. **Socialinę kokybę apima ekonominis-socialinis saugumas (pažamos), socialinė įtrauktis, socialinė sanglauda ir socialinis įgalinimas** (Bernotas, Guogis, 2006). Nagrinėjant šio reiškinio vertinimo požymius, pravartu remtis kriterijais (Sirovátka ir kt., 2019), pagal kuriuos vertinamas gerovės valstybės įgyvendinimo lygmuo. Vienas iš objektyvų kriterijų – politikos efektyvumas, matuojamas piliečių „ištraukimu“ iš skurdo, pasitelkus socialinę politiką. Subjektyviu požiūriu, šios politikos trūkumas – akivaizdžiai matomas neatitikimo tarp faktiškų gerovės valstybės kūrimo lūkesčių ir realių gerovės valstybės priemonių įgyvendinimo laipsnis. Remtis šiais kriterijais svarbu dėl to, kad gerovės valstybės kritikai laikosi nuomonės, jog gerovės valstybė yra abstrakti ir subjektyvi koncepcija.

Gerovės valstybė – tai valstybė, kuri, siekdama eliminuoti skurdą ir keisti vargingiau gyvenančių marginaliųjų grupių padėtį taiko radikalias priemones, ji yra „įtraukianti“, o ne „atskirianti“. Tai „realios“, pliuralistinės, o ne „formalios“, imituojančios demokratijos valstybė. Galbūt dėl to gerovės valstybės idėjos paprastai siejamos su socialdemokratiškos partijų veikla (Loxbo ir kt., 2019). Siekiant detalizuoti gerovės valstybės sampratą, galima pažymėti, kad įvairias šiuolaikines gerovės valstybių socialinės apsaugos programas sudaro šie elementai: pirma, socialinių išmokų ir paslaugų prieinamumo reikalavimai (kiek ilgai pasireiškus socialinei rizikai reikia laukti išmokos ar paslaugos); antra, išmokų dydžio reikalavimai (dėl jos nominalaus dydžio, gavimo trukmės, indeksavimo reguliavimo, skyrimo pagrindo, jeigu jis priklauso nuo buvusių pajamų), trečia, išmokų gavėjų „elgesio“, gaunant išmokas ir paslaugas, reikalavimai (ar išmokos / paslaugos gavėjas skatinamas įsidarbinti) (Jensen ir kt., 2017).

Gerovės valstybės visur savo istoriją pradėjo nuo valstybinės socialinės apsaugos įgyvendinimo, pirmiausia – socialinio draudimo ir socialinės paramos. Vėliau įtrauktos ir kitos sritys, vis dėlto be išplėtos socialinės apsaugos, pirmiausia vadinamųjų socialinių rizikų atvejais, kaip senatvė, neįgalumas, liga, motinystė, nelaimingas atsitikimas darbe, bedarbystė, gerovės valstybė neįmanoma. Galima pridurti, kad šiandien gerovės valstybėse vis svarbesnės tampa socialinės paslaugos, pvz., teikiamos namuose senyvo amžiaus ir neįgaliems asmenims. Pastaruoju metu gerovės valstybės supratimo išplėtimas, įtraukiant „žaliąjį kursą“ ir skaitmeninimą, skatina teoriškai bei praktiškai kurti vadinamąją *ekovalstybę*.

Visi socialiniai mokslai prisideda prie gerovės valstybės paradigmos ir teorijų plėtros. Ekonomikos moksle svarbiausias aspektas šiuo požiūriu yra socialinės rinkos ekonomikos / laisvosios rinkos ekonomikos perskyra, kuri reiškia, kad valstybės, turinčios daugiau socialinės rinkos ekonomikos elementų, yra labiau išsivysčiusios ir pažangesnės gerovės valstybės. Svarbu pažymėti, kad formuojasi ir neoliberalios gerovės valstybės koncepcija, kuriai būdinga: išmokų dydžių mažinimas ir jų gavimo trukmės trumpinimas; universalių teisių keitimas skurdo lygi atitinkančiomis išmokomis; gerovės paslaugų perdavimas iš valstybės privačiam sektoriui, skiriant mokestines subsidijas privačiam sektoriui; gerovės valstybės finansavimas renkant darbo, o ne kapitalo mokesčius (Palley, 2020). Sociologijos moksle gerovės valstybės požiūriu svarbiausias yra stratifikacijos / **klasinio pasiskirstymo** aspektas, kurį atskleidus tampa aišku, kad socialinės bazės požiūriu svarbiausias gerovės valstybės elementas yra išplėtotą vidurinę klasę ir nepakantumą socialinės atskirties formavimuisi. Iš tikrųjų marginaliųjų grupių buvimas su gerovės valstybės tikslais nesuderinamas. Politologijos moksle svarbiausias gerovės valstybių formavimosi aspektas yra politinės demokratijos išsivystymo laipsnis, politinių partijų teorinė ir praktinė veikla kairės-dešinės politinėje skalėje. Nors pastarųjų trisdešimties metų laikotarpiu šios skalės ribos yra gerokai iškrypusios ir takesnės, o partijas apibrėžti ir paaiškinti tampa vis kebliau, jų skirstymas į kairiąsias ir dešiniąsias vis dar yra validus tiek Vakaruose, tiek Lietuvoje. Viešojo / **nevyriausybinių / privataus sektorių perskyros** yra svarbios viešosios politikos, viešojo administravimo ir verslo vadybos požiūriais. Sociologijos, viešojo administravimo ir politikos mokslų **požiūriu, realus teorinis bei praktinis krūvis – gerovės valstybės ir viešojo administravimo modelių atitikimo (suderinamumo) problema.**

2. Prezidento funkcijos ir būtinos gerovės valstybės kūrimo aplinkybės

Kokios prezidento kompetencijos ir lyderystės sąlygos būtinos, siekiant paskatinti gerovės valstybės procesus ir užtikrinti jų veiksmingą vyksmą? Prezidento politinė lyderystė neatsiejama nuo šių veiksnių: a) valstybės požiūris į socialines problemas (ar jos lemia krizinę situaciją); b) prezidento filosofija, interesai, viešojo nuomonė ir ideologija socialinių problemų kontekste; c) aiškus politinių pasiūlymų supratimas ir komunikacija; d) **prezidento ryšių su valdančiąja dauguma glaudumas**; e) šių aspektų suderinamumas (Oh, 1978).

Visgi, nepaisant prezidento turimų kompetencijų, gerovės valstybės kūrimo reformų įgyvendinimas yra sudėtingas uždavinys. Pirmiausia reformos įmanomos tik turint politinių partijų palaikymą, o tai rinkimų požiūriu, jeigu sprendimai neatitinka šalies socialinės-ekonominės situacijos, gali būti rizikinga. Kita vertus, galima teigti, kad prezidentas, neturėdamas politinių partijų palaikymo, gali pats

formuoti viešąjį diskursą, specifinę politinę kultūrą ir siekti visuomenės palaikymo, nuolat pabrėždamas reformų būtinumą. Valstybės lyderio nepalaikę politikai gali būti „nubausti“ per kitus rinkimus. Tai prezidentui suteikia tam tikrą politinio lankstumo galimybių (Jensen ir kt., 2017). Nors prezidento konstitucinis vaidmuo teisiškai apibrėžtas, viena iš lyderio savybių – gebėjimas rodyti pavyzdį formuojant moralinius-etinius standartus, kurie, pasitelkus politinę įtaką, galėtų paskatinti politinių partijų programų prioritetų kaitą **įvairių strateginių programų nuostatų gerovės valstybės kontekste**. Kita vertus, prezidento vaidmuo ir funkcijos nebūtinai turi skatinti gerovės valstybės kūrimą: pavyzdžiai iš anglosaksų kraštų rodo, kad prezidentai dažnai inicijuoja gerovės valstybės funkcijų mažinimą. Visgi šio reiškinio specifika – **mėginama, nenaikinant gerovės valstybės, ją sumažinti ir modifikuoti**. T. Palley (2020) teigimu, šių reformų atvejais gerovės valstybę mėginama sumažinti, padaryti ją didelių korporacijų, **perimsiančių gerovės valstybės paslaugų funkcijas**, kurias anksčiau atliko viešojo sektoriaus institucijos, pelno šaltiniu. JAV prezidentų galimybės būti išrinktiems neatsiejamoms nuo rinkimų kampanijos lėšų, kurių finansavimas priklauso nuo privataus sektoriaus korporacijų, tad nederėtų stebėtis, kad sėkmės atveju už investuotas lėšas mėginama „atsiskaityti“. Skirtinas ir gerovės valstybės populizmo reiškinys, sietinas su didėjančia ekonomine takoskyra tarp dirbančiosios klasės ir ekonominio elito, taip pat su neigiamais įvairių reformų rezultatais, ekonomine nelygybe, socialiniu nepasitikėjimu (Van Hootegeem ir kt., 2021). Galima daryti prielaidą, kad deklaruodami gerovės valstybę kaip tikslą ir užsiimdami gerovės valstybės populizmu, prezidentai gali padidinti savo perrinkimo galimybes ir politinę įtaką valdančiosioms daugumoms.

3. Praktinis aspektas – LR prezidento G. Nausėdos veiklos atvejis gerovės valstybės kūrimo kontekste

LR prezidentas G. Nausėda buvo pirmasis valstybės vadovas, gerovės valstybės kūrimo tikslą Lietuvoje iškėlęs **kaip svarbiausią. Įvairiose savo kalbose jis akcentavo gerovės valstybės kūrimo uždavinius**. Galima teigti, kad pasisakė daugiausia už bismarkinio korporatyvaus konservatyviojo žemyninės **Vakarų Europos gerovės valstybės modelio (vokiškojo) kūrimą Lietuvoje** (Jurčenkaitė, 2019). Objektivumo dėlei verta pažymėti, kad Lietuva jau nuo 1990-ųjų pradžios, atkūrusi savo nepriklausomybę, pasirinko bismarkinį korporatyvųjį modelį, kuris tik vėliau ėmė dreifuoti liberaliojo marginalinio modelio kryptimi. Remiantis R. Titmuss'o ir G. Esping-Andersen'o sukurta metodologija, socialinių pasiekimų požiūriu bismarkinis korporatyvus konservatyvusis modelis užima tarpinę padėtį tarp liberalaus marginaliojo (anglosaksų valstybėse) ir institucinio persikirstomojo (Skandinavijos valstybėse) modelių (Esping-Andersen, 1990). Pažymėtina, kad Prezidentas gero-

vės valstybės kūrimo tikslus ne tik deklaravo, bet ir bandė juos įgyvendinti – tiek, kiek leido jo pareigos ir dar nesibaigusi kadencija. Jis žiniasklaidoje kartais kaltintas, kad neturi savo vizijos ir mažai prisideda sprendžiant svarbiausias valstybės problemas. O gerovės valstybės kūrimas nėra ta vizija, kurią nuosekliai puoselėja Lietuvos Respublikos Prezidentas? Kokias praktines priemones inicijavo Prezidentūra, kurias palaikė, prie kurių prisidėjo? Panagrinėkime pagrindines jų.

Nuo pirmųjų savo išrinkimo dienų 2019 metais Lietuvos Respublikos Prezidentas nuosekliai pasisakė už mokesčių sistemos reformavimą, siekiant mažinti socialinį neteisingumą (lrp.lt, 2020.03.03). 2020 m. tuo tikslu plačiai diskutacijai sutelkti ekonomistai, mokesčių ekspertai, profesinių sąjungų ir darbdavių atstovai. 2021 m. sutarta su Finansų ministerija įkurti formalią mokesčių ekspertų darbo grupę, kuri svarstytų vieną esminių Prezidento siūlymų: mažinti mokesčių neteisingumą, šiuo metu egzistuojantį tarp smarkiai apmokestinto darbo užmokesčio ir mažiau apmokestintų kitų pajamų (iš kapitalo, dividendų ir pan.). Siūlymo esmė – aukštos kitos nei iš darbo santykių pajamos neturėtų būti apmokestintos gerokai mažesniu GPM tarifu, kaip tai yra *de facto* šiuo metu, nes tai formuoja mokesčių arbitražą ir lemia neteisingumą. Sprendimus ekspertų grupėje turėtume pamatyti 2021 m. spalį.

2019 m. gruodį Prezidentūra, reaguodama į būtinybę sistemiskai įvertinti naujo Socialinių įmonių įstatymo poveikį, inicijavo įstatymo pakeitimą, pagal kurį bus privaloma atlikti tikrąjį *ex post* vertinimą ir pateikti siūlymų dėl šio teisinio reguliavimo sisteminio tobulinimo.

Prezidentūra reikalavo papildomai indeksuoti visas socialinio draudimo pensijas 2020 ir 2021 metams. Socialinio draudimo pensijų įstatymo pataisa priimta Seime 2019 m. rudenį (delfi.lt, 2021.06.14). Bendradarbiaujant su Vyriausybe ir valdančiąja koalicija, dėl 2020 m. biudžeto sutarta padidinti MVPD iki 100 proc., nes yra šalpos bazės poreikis, be to, mažos pensijos.

2020 m. vasarą Lietuvos Respublikos Prezidento pasiūlytu įstatymu visiems Lietuvos vaikams skirta vienkartinė 120 Eur išmoka, siekiant mažinti COVID-19 pandemijos sukeltus padarinius (spis.lt, 2020), išmoką gavo daugiau nei 507 tūkst. vaikų, arba maždaug 330 tūkst. šeimų; 200 Eur išmoka – vaikams, turintiems negalią, ar augantiems daugiavaikėse ir nepasiturinčiose šeimose, taip pagerinta 134 tūkst. vaikų, arba maždaug 60 tūkst. šeimų, materialinė padėtis.

Šių metų sausio mėnesį priimtas Prezidento inicijuotas Sveikatos draudimo įstatymas dėl 100 proc. MVPD vaistų priemokos kartelės. Nuo kovo 1 d. keliasdešimčiai tūkstančių Lietuvos vaikų ir suaugusiųjų, turinčių negalią, bei senjorų leista mokėti mažiau išsigyjant vaistus ir medicinos pagalbos priemones.

Šių metų gegužę priimtos Nedarbo socialinio draudimo įstatymo pataisos, kurios užtikrina, kad nuo šių metų liepos 1 d. nedarbo atveju žmonės, turintys negalią,

galėtų gauti visą jiems priskaičiuotą nedarbo draudimo išmoką (Irp.lt, 2021.06.08). Pagal iki liepos 1 d. galiojančią teisinę reguliavimą, šiems asmenims draudimo išmoka netekus darbo mažinama ir išmokama tik ta jos dalis, kuri viršija gaunamą pensiją ar išmoką. Toks išmokų ribojimas yra socialiai neteisingas, nes šie žmonės moka tokias pat nedarbo socialinio draudimo įmokas, kaip ir kitų visuomenės grupių nariai.

2020 m. birželį Seimas pritarė Lietuvos Respublikos prezidento G. Nausėdos siūlymui dar 2020 m. iki 400 eurų didinti neapmokestinamąjį pajamų dydį (NPD). Už balsavo 111 Seimo narių, prieš – 0, susilaikė – 1 (vz.lt, 2020.06.23).

Lietuvos Respublikos Prezidentas 2020 m. papildomai siūlė diskusijai laikiną (pusmečiui) socialiai orientuotą GPM tarifo nuo 20 iki 15 proc. mažinimą asmenims, kurių pajamos per mėnesį siekia iki trijų vidutinių darbo užmokesčių (VDU). Seimas to neįteisino.

Lietuvos Respublikos Prezidentas 2020 m. pabaigoje iškėlė viešai diskusijai idėją, kad įmonės, sparčiau didinančios darbo užmokesčio fondą (bent 8 proc.), galėtų pasinaudoti papildomomis pelno mokesčio paskatomis (Irp.lt, 2021.03.04). Lietuvoje, nepaisant sparčios ekonominės pažangos, 2021 m. buvo akivaizdus atotrūkis tarp išsivystymo (atitiko 80 proc. pažangių šalių lygio) ir atlyginimų (atitiko 60 proc. pažangių šalių lygio) lygio.

Lietuvos Respublikos Prezidentas buvo iškėlęs tikslą Prezidentūros rūmus (jos infrastruktūrą, aplinką ir teikiamą informaciją) ir Valstybės pažinimo centrą pritaikyti žmonėms, turintiems negalią. Atliktas auditas ir parengtas prieinamumo užtikrinimo planas, apimantis darbuotojų mokymus (jau įvyko), informacijos, infrastruktūros ir paslaugų pritaikymą žmonėms, turintiems negalią. **Be to, siekta padidinti Prezidentūros, kaip darbdavio, prieinamumą žmonėms, turintiems negalią (priimtas darbuotojas, turintis negalią, numatoma sudaryti sąlygas praktikantams, turintiems negalių). Gegužės 15 d. Prezidentūros kieme atidaryta paroda „AccessAbility“ (delfi.lt, 2021. 06.14).**

Regionuose atkreiptas dėmesys į socialines paslaugas, ypač į jų prieinamumą žmonėms, turintiems negalių.

Paskelbta „Lygaus starto“ iniciatyva:

- nuo 2021-09-01 užtikrinamas ikimokyklinis ugdymas vaikams iš socialinės rizikos šeimų;
- priešmokyklinio ugdymo programos pritaikomos ir vaikams nuo penkerių metų;
- skelbiamas visuotinis (teisė į ikimokyklinį ugdymą) ikimokyklinis ugdymas: 2023 m. – vaikams nuo 4 m.; 2024 m. – vaikams nuo 3 m.; 2025 m. – vaikams nuo 2 m.

Darbuotasi ir tikslinių stipendijų klausimu:

- apibrėžtos tikslinės stipendijos, nustatyta aiški jų skyrimo tvarka;
- kuriamas mechanizmas, kaip skatinti stoti studijuoti pagal trūkstančių specialistų rengimo studijų programas.

Lietuvos Respublikos Prezidento raginimu, bendradarbiaujant su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija bei Seimu, parengtas ir priimtas įtraukiojo ugdymo įstatymo projektas, numatyta paankstinta 2024 m. įsigaliojimo data (delfi.lt, 2021.06.14). Seimui pateiktos Viešųjų pirkimų įstatymo pataisos, kurio vienas iš siūlymų – socialinių kriterijų taikymas vykdant viešuosius pirkimus.

Tokie buvo Lietuvos Respublikos Prezidento ir Prezidentūros 2019–2021 metų darbo rezultatai, kuriant gerovės valstybę Lietuvoje. Tai buvo nuoseklus ir kryptingas darbas, kurio sėkmė priklausė **ne tik nuo paties Prezidento, bet ir nuo Lietuvos Seimo, Vyriausybės, pavienių organizacijų bei asmenų indėlio ir palaikomųjų iniciatyvų.**

Išvados

Prezidento vaidmuo, prisidedant prie gerovės valstybės kūrimo kiekvienoje šalyje, priklauso nuo valstybės politinių-teisinių sąlygų ir prezidentui suteiktų teisių bei įgaliojimų apimtį bei jų „gylio“. Prezidento vaidmuo gerovės valstybės kūrimo procesuose neatsiejamas nuo specifinės, tai šaliai būdingos politinės kultūros, moralinio pavyzdžio ir formuojamo diskurso.

Esminiais veiksniais, lemiančiais prezidento(-ės) veiksmingą vaidmenį kuriant gerovės valstybę, **laikytina viešoji nuomonė prezidento(-ės) atžvilgiu, jo / jos asmeninė filosofija, aiški komunikacija, ryšiai su politinėmis partijomis.**

Lietuvos Respublikos prezidentas G. Nausėda gerovės valstybės kūrimo tikslą pateikia kaip savo pagrindinę valdymo ir socialinių teisių įgyvendinimo viziją. Bendrąją prasmę jis pasisako už bismarkinio korporatyvaus konservatyviojo kontinentinės Vakarų Europos (vokiškojo) modelio kūrimą šalyje, kuris modelių tipologijoje pagal socialinius pasiekimus užima tarpinę padėtį tarp liberalaus marginalinio ir institucinio perskirstomojo modelių. Visuminio socialinės gerovės modelio Lietuvos Respublikos Prezidentas per daug nedetalizuoja, vis dėlto aiškiai matyti pastangos, rodančios tam tikrus gerovės valstybės fragmentus.

Lietuvos Respublikos prezidento G. Nausėdos vaidmuo prisidedant prie gerovės valstybės kūrimo yra svarbus dėl jo inicijuotų pasiūlymų ir pokyčių, jis ne tik deklaruoja būtinybę kurti gerovės valstybę, bet ir siūlo konkrečius sprendimus, kaip tobulinti mokesinę aplinką šalyje, gerinti socialinės apsaugos sąlygas, pritaikant aplinką neįgaliesiems, užtikrinant lygias galimybes, etc.

Lietuvos Respublikos Prezidento sėkmė, kuriant gerovės valstybę Lietuvoje, priklauso ne tik nuo paties Prezidento, bet ir nuo Lietuvos Seimo, Vyriausybės, pavienių organizacijų bei asmenų indėlio ir palaikomųjų iniciatyvų.

Literatūra

- Bernotas, D., Guogis, A. (2006). *Globalizacija, socialinė apsauga ir Baltijos šalys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Danziger, S. (1998). Welfare Reform Policy From Nixon to Clinton: What Role for Social Science? *Paper prepared for Conference "The Social Sciences and Policy Making"*. Institute for Social Research, University of Michigan, March 13–14.
- Dėmesio!!! Dėl vienkartinį išmokų vaikams, skirtų COVID-19 (koronaviruso infekcijos) pandemijos padariniams mažinti. (2020). *spis.lt*. Prieiga internete: <https://www.spis.lt/Info/Vienkartinė-ismoka-vaikams-del-COVID-19>
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Guogis, A. (2021). Prezidentas Gitanas Nausėda ir gerovės valstybė. *delfi.lt*, birželio 14. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/verslas/nuomones/arvydas-guogis-prezidentas-gitanas-nauseda-ir-geroves-valstybe.d?id=87439785>
- Hacker, J. S., Piersons, P. (2012). Presidents and the Political Economy: The Coalitional Foundations of Presidential Power. *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 42 (1), p. 101–131.
- Jensen, C., Arndt, Ch., Lee, S., Wenzelburger, G. (2017). Policy instruments and welfare state reform. *Journal of European Social Policy*, Vol. 28 (2), p. 161–176.
- Jurčėnkaitė, I. (2019). Lietuvoje – kaip Vokietijoje: kodėl G. Nausėda išskyrė konservatyvią gerovės valstybę ir kokia ji? *15 min.lt*, sausio 7. Prieiga internete: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/lietuvoje-kaip-vokietijoje-kodel-g-nauseda-isskyre-konservatyvia-geroves-valstybe-ir-kokia-ji-56-1211600>
- Loxbo, K., Hinnfors, J., Hagevi, M., Blombäck, S., Demker, M. (2019). The decline of Western European social democracy: Exploring the transformed link between welfare state generosity and the electoral strength of social democratic parties, 1975–2014. *Party Politics*, Vol. 27(3), p. 430–441.
- Obamacare Overview. (2017). *Ballotpedia*. Prieiga internete: https://ballotpedia.org/Obamacare_overview
- Oh, J. H. C. (1978). Presidential Power and the Values and Processes of Democracy. *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 8, No. (4), p. 377–390.
- Palley, T. (2020). Re-Theorizing the Welfare State and the Political Economy of Neoliberalism's Campaign Against It. *Journal of Economic Issues*, Vol. 54 (3), p. 588–612.
- Prezidentas: Lietuvos mokesčių sistema turi būti teisingesnė. (2020). Lietuvos Respublikos Prezidentas. *lrp.lt*, kovo 3. Prieiga internete: <https://www.lrp.lt/lt/prezidentas-lietuvos-mokesciu-sistema-turi-buti-teisingesne/33847>
- Prezidentas: turime geriau apsaugoti pažeidžiamiausius žmones nuo nedarbo. (2021). Lietuvos Respublikos Prezidentas. *lrp.lt*, kovo 4. Prieiga internete: <https://www.lrp.lt/lt/ziniasklaidos-centras/naujienos/prezidentas-turime-geriau-apsaugoti-pazeidziamiausius-zmones-nuo-nedarbo/3553>
- Prezidentas: žingsniai link socialinio teisingumo negali būti atidėliojami. (2021). Lietuvos Respublikos Prezidentas. *lrp.lt*, birželio 8. Prieiga internete: <https://www.lrp.lt/lt/prezidentas-zingsniai-link-socialinio-teisingumo-negali-buti-atideliuojami/35958>
- Seimo verdiktas: NPD didėja iki 400 Eur, GPM tarifas nesikeičia. (2020). *vz.lt*, birželio 23. Prieiga internete: <https://www.vz.lt/finansai-apskaita/2020/06/23/seimo-verdiktas-npd-dideja-iki-400-eur-gpm-tarifas-nesikeicia>
- Sirovátka, T., Guzi, M., Saxonberg, S. (2018). Satisfaction with democracy and perceived performance of the welfare state in Europe. *Journal of European Social Policy*, Vol. 29(2), p. 241–256.
- Van Hootegem, A., Meuleman, K. A. B. (2021). The welfare state criticism of the losers of modernization: How social experiences of resentment shape populist welfare critique. *Acta Sociologica*, Vol. 64(2), p. 125–143.

THE ROLE OF THE PRESIDENT IN THE PROCESSES OF THE CREATION OF THE WELFARE STATE: THE CASE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA GITANAS NAUSĖDA

Arvydas Guogis, Adomas Vincas Rakšnys

Summary

In the article, the role and activity of presidents in the creation of welfare states are analysed. This topic is definitely almost unexplored and unstudied in scientific literature in Lithuania; that is why the authors pay especial attention not only to theoretical but also to practical material in the article, without forgetting certain requirements and expressions of the political language used, which are necessary to reveal such an important theme. Generally, it is possible to admit a role of presidents in the process of the creation of welfare states which is connected to the specific culture, an example of morality and the formation of the discourse. It is obvious that the need for the president's role in the creation of welfare states is different in different countries. The nature of the political and legal-administrative conditions matter a lot in order for presidents to have the possibility and obligation to get involved in the creation of the welfare state in a country. Historically, the role of the president in certain countries has been observed enhancing the creation of the welfare state, and there have been cases of reducing welfare states too, by cutting the social security and health service budgets, enforcing new public management-type administrations, etc. The main factors behind successful effectiveness in the creation of the welfare state are: public opinion towards the president, his/her individual philosophy, clear communication, and relations with the government and political parties.

The case of Gitanas Nausėda, the President of the Republic of Lithuania, with his vision of the creation of the welfare state as the main aim of governance and social rights, is presented in the article. In general, President Nausėda supports a bismarckian-corporative, conservative model of a Continental West European (German) type, but he does not go into detail concerning the overall picture of this model, and only certain efforts and results show parts of such a model. This fact shows that Nausėda does not lose the basis of the problem, and understands the difficulties of more radical models, as the difficulties of universal-redistributive models to be implemented practically in Lithuania. It is possible to note that from the 1990s, after the restoration of independence, Lithuanian history began to deve-

lop in the direction of a bismarckian-corporative model, and only later did it begin drifting towards a liberal-marginal type.

The role of President Nausėda is significant not so much theoretically, but mostly because of the practical proposals and changes he initiated. The president not only supports the welfare state, but also suggests concrete proposals for changes to the tax environment in the country, improving social security conditions and the conditions for the disabled, enforcing equal opportunities, the targeting of certain stipendiums, etc.

Arvydas Guogis – profesorius, daktaras (socialiniai mokslai – politologija), habilitacijos procedūra (vadyba ir administravimas), Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo institutas.

El. paštas: arvydasg@mruni.eu